

Ontwikkeling in de afgelopen 10 jaar

Wonderlijk gemaakt is als complete methode voor het basisonderwijs uitgekomen in 2010 en licht herzien in 2013. In de afgelopen 10 jaar hebben de medewerkers van Driestar onderwijsadvies via teamscholingen, ouderavonden en andere contactmomenten goed geluisterd naar de leerkrachten en ouders van ruim 400 scholen die *Wonderlijk gemaakt* gebruiken. Uit de procesevaluatie van 2019 en de enquête in 2020 blijkt dat *Wonderlijk gemaakt* graag en goed gebruikt wordt door de leerkrachten (Veenstra-Van Pruissen, 2019 en Veenstra-Van Pruissen, 2020). Daar zijn we blij mee. De onderzoeken hebben ons veel inzicht gegeven in hoe de gebruikers *Wonderlijk gemaakt* waarderen en inzetten. Ook in de toelichtingen bij de vragen hebben de respondenten veel tips, suggesties, ideeën en complimenten gegeven. Dat toont allereerst de grote betrokkenheid van de gebruikers van *Wonderlijk gemaakt*. Ten tweede laat het ons zien dat we te maken hebben met grote diversiteit binnen de gebruikersgroep wat betreft ideeën en meningen. En ten derde geeft het ons inhoudelijk veel input om de lessen waar nodig in te korten, om te wisselen, uit te breiden of te vernieuwen. In de afgelopen 10 jaar hebben we niet stil gezeten. Er zijn meerdere producten uitgekomen van *Wonderlijk gemaakt* voor diverse doelgroepen. Al deze producten zijn een antwoord op een behoefte vanuit het werkveld (scholen en instellingen) en ze zijn ook gemaakt in samenwerking met de doelgroepen. In 2011 kwam *Wonderlijk gemaakt* voortgezet voor PRO/LWO uit. *Wonderlijk gemaakt Speciaal* (2016) wordt ingezet op vrijwel alle christelijke speciale scholen en binnen vrijwel alle christelijke instellingen voor mensen met een verstandelijke beperking. Daarna is *Wonderlijk gemaakt Speciaal voor thuis* (2018) uitgebracht: een handzame koffer met gesprekskaarten voor ouders thuis en hun kind met een verstandelijke beperking. Afgelopen jaar is het boek *Wonderlijk en waardevol – Dat ben jij!* uitgekomen (Van der Gouwe-Dingemans, 2020), een kleurrijk kinderboek voor kinderen van ongeveer 8 jaar oud. Door het ontwerpen van deze producten en door bewegingen in de maatschappij (zoals de aandacht voor MeToo, online misbruik of onderwerpen rond seksuele diversiteit) is ook de beschrijving van onze visie de afgelopen 10 jaar verder uitgewerkt en zijn er nieuwe lesthema's bijgekomen.

Wonderlijk gemaakt wordt met name gebruikt op reformatorische, protestants-christelijke, gereformeerde en evangelische scholen en andere 'scholen met de Bijbel'. Binnen deze scholen zijn allerlei christelijke stromingen vertegenwoordigd. Waar er verschillen zijn, proberen we steeds zorgvuldig te zoeken naar evenwichtige verwoordingen om recht te doen aan de diversiteit binnen christelijk Nederland en aan de diversiteit binnen Nederland en wereldwijd. De waardengerichte aanpak vanuit de basis van persoonsvorming helpt hierbij. Christelijke waarden zoals liefde, trouw, respect en verantwoordelijkheid blijven actueel en noodzakelijk. In de praktijk kan de leerkracht aansluiten bij de eigen (school)visie.

Wat is er nieuw in de visie en achtergronden?

1. De basis van persoonsvorming in de visie

De inhoud van de Bijbelse en pedagogische visie is geactualiseerd. In het bijzonder is aangesloten op de kennis over persoonsvorming en de waardengerichte benadering, die binnen Driestar educatief de laatste jaren is ontwikkeld. Seksuele en relationele vorming zien we als een onderdeel van persoonsvorming; het gaat om de vorming van de leerling, zijn identiteit (wie hij is) en zijn persoon (hoe hij is en handelt). We hopen dat de leerlingen zichzelf leren kennen en waarderen en zich praktische wijsheid eigen maken waardoor ze op hun eigen plek en binnen hun eigen relaties verantwoord kunnen handelen, antwoordend op de roep of behoefte van de ander en van de Ander, waarmee we God bedoelen. Leerlingen zijn gebaat bij goede voorbeelden, betrouwbare kennis, gelegenheden om te oefenen, inzicht in diversiteit en ruimte om de eigen identiteit te vormen. We bouwen daarmee voort op het gedachtegoed beschreven in *Hier ben ik*. Een christelijk perspectief op persoonsvorming in het onderwijs (Visser-Vogel & De Muynck, 2019).

2. Betere en actuele aansluiting bij de kerndoelen en richtlijnen

Hoe *Wonderlijk gemaakt* aansluit bij de kerndoelen is ook geactualiseerd, met name door de verbinding te leggen met aan de kerndoelen verwante documenten en richtlijnen (leerplanvoorstel SLO, 2015 en Richtlijn Seksuele en relationele vorming, 2016).

3. Actuele wetenschappelijke informatie over ontwikkeling van kinderen en over seksueel misbruik

Ook de andere achtergrondhoofdstukken worden geactualiseerd op basis van de laatste beschikbare kennis. Voor de kennis over seksueel misbruik geldt dat bijvoorbeeld de kennis en inzichten vanuit het Vlaggensysteem (2015) en de Meldcode zijn toegevoegd en christelijke/kerkelijke meldpunten benoemd worden.

Wat is er nieuw in de inhoud van de lessen?

4. Compacter en meer keuzemogelijkheden

Over het algemeen zijn de lessen compacter gemaakt met daarnaast veel extra keuzemogelijkheden, waardoor leerkrachten de les beter kunnen aanpassen naar hun eigen wensen en de behoeften van de klas.

5. Rode draden en christelijke uitgangspunten sterk gewaarborgd

De vier doorgaande lijnen (ook wel 'rode draden') zijn gewaarborgd doordat elke les er aan verbonden is en er een visuele weergave van is gemaakt. In elke jaargroep is de volgorde van het aanbieden van de doorgaande lijnen hetzelfde, zodat ook gemakkelijker met combinatieklassen gewerkt kan worden.

6. Meer oog voor diversiteit

Door de gehele methode is meer aandacht voor diversiteit op allerlei vlakken; wat betreft gezinnen, relaties, cultuur, geloof, sociale normen, waarden, geslacht, genderrol, geaardheid. We willen voorzichtig en zorgvuldig communiceren vanuit christelijke waarden, met oog voor de grote diversiteit in de wereld, in de samenleving en onder christenen.

7. Groep 1 tot 3: weerbaarheid concreter

Bij de lessen van groep 1 tot en met 3 zijn verschillende kleine zaken gewijzigd. De belangrijkste wijziging is dat bij de lessen rond sociale normen en weerbaarheid de uitwerking concreter is gemaakt (bijv. ja- en neegevoel, privé-uitleg en diversiteit in sociale normen), mede vanuit het boek *Wonderlijk en waardevol - dat ben jij!*

8. Groep 4, 5 en 6: meer diepgang en aandacht voor online

In de lessen van groep 4, 5 en 6 is meer diepgang gecreëerd, zijn thema's uitgebreid (bijvoorbeeld over vriendschap) en nieuwe thema's toegevoegd (waaronder thema's over online gedrag), mede vanuit het boek *Wonderlijk en waardevol*.

9. Groep 7 en 8: actuele informatie en werken vanuit positieve christelijke waarden

In de lessen van groep 7 en 8 is veel vernieuwd. Er zijn nieuwe thema's toegevoegd (met name over identiteit en intimiteit,

over online gedrag, sexting, pornografie) en er zijn bestaande thema's herschreven. Inhoudelijk wordt bijvoorbeeld geslachtsgemeenschap niet meer alleen benaderd als de manier om zwanger te worden (in de oude versie 'ontstaan van nieuw leven'). Seksualiteit is breder dan seksuele gemeenschap. En seksuele gemeenschap heeft meer functies dan voortplanting alleen. In lessen is de insteek vooral op de liefdevolle en respectvolle houding richting jezelf en anderen, gecommuniceerd vanuit positieve christelijke waarden en uitgangspunten.

Wat is er nieuw aan de vorm van de methode?

Wat betreft de vorm van de methode hebben we ook van de leerkrachten ontzettend veel input gekregen in een vervolgonderzoek (Veenstra-van Pruissen, 2020).

10. Vernieuwde afbeeldingen, powerpoints en website

De beschikbare powerpoints met afbeeldingen werden altijd goed gebruikt, maar ook veel aangepast door de gebruikers zelf. Er zijn veel nieuwe foto's en tekeningen toegevoegd, zodat de powerpoints – in een frisse nieuwe vormgeving – de lessen nog beter ondersteunen. Na uitvoerig overleg met een groep betrokken meelezers kiezen we ervoor om Wonderlijk gemaakt volledig digitaal aan te bieden via de website. Er wordt hard gewerkt om alles daarvoor in de zomer van 2021 gereed te hebben.

Wat is er concreet veranderd in de lessen?

Vanwege de beschreven vernieuwingen en verbeteringen in de inhoud, zijn er ook wijzigingen in de thema's van de lessen. We zetten op een rijtje welke lessen precies gewijzigd of nieuw zijn.

Groep 1:

Nieuwe les: Knuffelen en privé

Groep 2:

Nieuwe les: Basisgevoelens (dit was een klein onderdeel van les 1.1 en 2.1)

Groep 3:

Nieuwe les: Aanraken: knuffel en kus

Groep 4:

Nieuwe les: Stop zeggen (dit was deels les 5.2)

Groep 5:

Nieuwe les: Vriendschap, verliefd, verkering

Nieuwe les: Goede en foute plaatjes

Groep 6:

Nieuwe les: We zijn allemaal anders (dit was les 7.1)

Groep 7:

Nieuwe les: Van jongen tot man, Van meisje tot vrouw (dit was één lange les 7.2)

Nieuwe les: Verliefd en verkering (dit was les 8.1)

Nieuwe les: Trouwen en echtscheiding (dit waren les 8.4 en 8.5)

Groep 8:

Nieuwe les: Waarde van het leven

Nieuwe les: Identiteit en intimiteit

Nieuwe les: Online (was deels les 8.7)

Nieuwe les: Slotles

Bij het overgaan naar de nieuwe versie van Wonderlijk gemaakt (versie 2021) is het voor leerlingen in groep 7 belangrijk les 6.1 nog te krijgen (We zijn allemaal anders) als basis voor de andere lessen van groep 7.

Voor groep 8 kunnen ook nog enkele lessen uit groep 7 worden aangeboden (Verliefd en verkering, Trouwen en echtscheiding), die eerder in groep 8 aan de orde kwamen.

Natuurlijk kunnen scholen ook hun eigen lessen kiezen in het overgangsjaar. Scholen met combinatieklassen maken ook vaak een eigen afweging welke lessen ze wanneer aanbieden. Daarbij geldt dat herhaling niet erg is. En dat het belangrijk is dat er in alle klassen aan alle rode draden gewerkt wordt.